E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

ИЛТИФОТ НУТҚ АКТИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Равшанова Мадина Эгамберди қизи

Ўзбекистон Миллий Университети Хорижий филология факультети

Хорижий тил ва адабиёти кафедраси ўқитувчиси

Нутқ акти-бу алоҳида нутқ акти, оддий ҳолларда бу матнни яратишнинг икки томонлама жараёни бўлиб, нутқ ва ешитиш идрокини ва ешитилган нарсаларни parallel ва бир вақтнинг ўзида содир бўлишини тушунишни қамраб олади. Ёзма мулоқотда нутқ акти мос равишда ёзилган нарсаларни ёзиш ва ўқишни (визуал идрок етиш ва тушуниш) қамраб олади ва мулоқот иштирокчилари вақт ва маконда бир-биридан узоқ бўлиши мумкин. Нутқ ҳаракати нутқ фаолиятининг намоёнидир.

К. Буҳлер нутқ актининг учта компонентини ажратиб кўрсатди:" жўнатувчи"," олувчи"," объектлар ва вазиятлар " ва уларни тилнинг маълум функциялари билан боғлади (Р. О. Жейкобсонга кўра функцияларнинг номлари қавс ичида берилган, қуйидагиларга қаранг. параграф): иборалар (ҳиссий, "адресатга қаратилган"), мурожаатлар (конатив, адресатга қаратилган) ва ваколатхоналар (маълумотнома, ҳақиқат ҳақидаги хабар).

Р. О. Жейкобсон томонидан таъкидланган нутқ актига яна учта компонент қўшилади К. Буҳлер: алоқа, код, хабар ва ушбу компонентларга мос келадиган функцияларни номлайди (Фатик, ёки контактни созлаш; металл тили, амалга оширишда код тилининг ўзи нутқ мавзуси; ва шеърий). "Жўнатувчи"," олувчи"," объектлар ва вазиятлар "Жейкобсон томонидан мос равишда" адресат"," адресат "ва" контекст " деб номланади.

Британиялик тил файласуфи Д. L. Остин нутқ ҳаракатини уч даражали таълим деб ҳисоблаб, қуйидагиларни таъкидлади - бу лингвистик ифода босқичи, яъни лингвистик воситалар ёрдамида тўғридан-тўғри гапириш. Бу табиий маънога эга.

Иллосутионарй ҳаракат сўз маъносининг прагматик компоненти бўлиб, маърузачининг коммуникатив мақсадини акс эттиради. Асосий иллокацион ҳаракатлар орасида констатив-коммуникатив-қасддан мазмуни баёнотдан иборат; ижро этувчи — одам ҳаракатни бажарадиган жумла (масалан, "мен учрашувни очиқ деб эълон қиламан", маърузачи ҳақиқатан ҳам учрашувни очади) ва ҳоказо.

Перлосутионарй ҳаракат - адресатга қасддан таъсир қилиш, қандайдир натижага эришиш учун хизмат қилади. Мисол учун, "ит ҳурмоқда" каби огоҳлантиришни айтиш натижаси перлокация бўлади — хулоса: "биз у ерга бормаймиз, у ерда ит ҳурмоқда.

Барча учта хусусий ҳаракатлар бир вақтнинг ўзида амалга оширилади, бирин-кетин эмас. Уларнинг фарқланиши услубий мақсадлар учун зарурдир.

Нутқ актида матн яратилади. Тилшунослар бу атамани нафақат ёзиб олинган, у ёки бу тарзда ёзилган матнни, балки кимдир томонидан яратилган ҳар қандай узунликдаги (тасвирланган ёки фақат оғзаки) ҳар қандай "нутқ асарини" - бир сўзли нусхадан бутун ҳикояга қадар белгилаш учун ишлатишади., шеър ёки китоб. Ички нутқда" ички матн "яратилади, яъни" онгда " шаклланган, лекин оғзаки ёки ёзма равишда мужассамланмаган нутқ асари яратилади.

Нутқ актларининг турлари: констатив (ҳаракат-баёнот); промисиве (ваъда); хавфли (таҳдид); реквестив (талаб); қвезитив (савол); буйруқ (буюртма); апелляция (номи билан манзил); ижро этувчи (иборалар-ҳаракатлар. Мисол учун, "сизни табриклайман" ибораси унинг сўзларидаги ҳаракатни билдиради).

E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

Тилшунослик фанининг янги босқичга кўтарилишига туртки бўлган ғоялардан яна бири XX аср бошларида юзага келди. Тил тизимини илмий ёритишнинг «объектив метод»ларини излаган тилшунослардан бири Фердинанд де Соссюр тилга белгилар тизими сифатида қараш лозимлиги ҳақидаги гояни ўртага ташлади. Лисоний системологиянинг асосчиси бўлган Соссюр унинг асосий тамойиллари тил ва нутқ ходисаларини, синхрон ва диахрон таҳлил усулларини фарқлаш ҳамда лисоний белгининг ихтиёрийлигини инобатга олиш билан боглиқ эканлигини уқтирди. Тил ва иутц дихотомияси - жуфтлигининг XX аср тилшунослиги тараққиёти учун қанчалик муҳим бўлганлигини таъкидлашга ҳожат бўлмаса керак. Соссюр кашф этган ушбу қарама-қаршилик (унга нисбатан билдирилган танқидий фикрлар ҳам етарли эканлигига қарамасдан) дунёнинг барча ҳудудларида, турли йўналишларда ижод қилиб келаётган олимларнинг (нафақат тилшуносларнинг) диққатини жалб қилиб келмоқда. Маълумки, Соссюр ўз маърузаларида тил ва нутқ жуфтлигини қуйидаги хусусиятлар қарамақаршилигида таърифлаган: ижтимоиЎлик - шахсиилик, мавҳумлик - аииҳлик, пассивлик - фаоллик, руҳий - физик, имкои (яишрии) - амалга оишрилгаилик, виртуал - актуал ва бошқалар. Булардан энг кўп танқидга учраганлари ижтимоийлик - шахсийлик ва пассивлик - активлик қарамақаршиликларидир. Уз пайтида Э.Косериу айтган фикрга эргашсак, тил ва нутқнинг фарқланиши бенуқсондир (чунки тил ва нутқ айнан бир нарса эмас), аммо ушбу фарқнинг Соссюр томонидан қарама-қарши хусусиятли деб қаралиши ва шу билан тилни нуткдан «узиб қўйилиши» мунозаралидир.

Нутқ акти сўров, рад этиш, кечирим сўраш, шикоят қилиш, буюртма бериш ва ваъда беришга бўлинади. Сўров кундалик ҳаётда ишлатиладиган энг асосий нутқ ҳаракатларидан биридир (Остин, 1962). Талабалар кимдирдан кундалик ҳаётда бирор нарса қилишни сўрашганда, уларнинг аксарияти одатда "сиз қила оласизми~" шаклидаги иборани ишлатишади, масалан, "сиз ушбу сўровномани тўлдира оласизми?". Шу билан бирга, истайман баёнот стратегияси, шунингдек, каби сўровлар учун фаолият мумкин, "мен, албатта, сиз анкетаси бажариш эдим тилайман."Бундан ташқари, мажбурият баёноти стратегияси" сўровномани тўлдиришингиз керак " каби сўров ролини ўйнаши мумкин."Сўров нутқи тўғрисидаги қонун учун турли хил сўров стратегиялари мавжуд ва шунинг учун инглиз Тили чет Тили сифатида талабалар буларни синфда аниқ ўрганишлари керак. Сўров нутқи акти бўйича фаол тадқиқотлар 1990-йилларда амалга оширилган; аммо, уларнинг аксарияти фақат сўров стратегиялари бўйича имтиёзларни таҳлил қилишга қаратилган.

WORDLY
KNOWLEDGE